

SAMOSTIŠAVANJE ZDRAVIH I OD RAKA OBOLJELIH OSOBA

ZVJEZDAN PENEZIĆ
KATICA LACKOVIĆ-GRGIN
MARINA NEKIĆ
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 159.97:616-006
Prethodno priopćenje
Preliminary report

Primljeno
: 2002-12-20
Received

Kod zdravih i od raka oboljelih osoba obaju spolova provedeno je ispitivanje s namjerom utvrđivanja metrijskih karakteristika Skale samostišavanja (D. Jack, 1991). Ova skala prepoznata je kao moguća mjera jednog od dvaju relevantnih psiholoških faktora u nastanku, tijekom i ishodu oboljenja od raka. Drugi je faktor depresivnost koja je također bila predmetom ovog istraživanja.

Rezultati faktorskih analiza i analiza čestica potvrdili su faktorsku strukturu Skale samostišavanja kakva je dobivena u stranim istraživanjima, i solidnu pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (alpha iznosi .89).

Usporedba postignuća na skalama samostišavanja i depresivnosti, pokazala je da se zdravi i bolesni značajno razlikuju u smislu da oboljeli od raka imaju na obje skale više rezultate od zdravih ispitanika. Utvrđeno je da u uzorku zdravih samostišavanje i depresivnost visoko koreliraju, dok je veza ovih dviju varijabli u uzorku bolesnih mala i neznčajna. Ovaj rezultat interpretiran je sukladno dvosmjernom modelu utjecaja psiholoških faktora na rak (Contrada i sur., 1990).

KLJUČNE RIJEČI: samostišavanje, depresivnost, C tip ličnosti, emocionalno izbjevanje

Uvod

Brojna istraživanja u području stresa potvrdila su značenje što ga u nastanku, toku i ishodu nekih oboljenja imaju A, B i C tipovi ličnosti (Lacković-Grgin i Grgin, 1996).

Rezultati ranijih empirijskih radova o prirodi veza između pojedinog tipa ličnosti i određenih bolesti, nisu uvijek suglasni. Nesuglasni rezultati mogu se, između ostaloga, objasniti različitim operacionalizacijama navedenih tipova ličnosti. Zapravo, navedeni tipovi prilično su nečisti konstrukti i samo prividno djeluju kao mogućnost za "štedljiva" mjerenja mnogih dimenzija, od kojih su neke sasvim adekvatno operacionalizirane. Zato su noviji istraživački naponi usmjereni na bolju operacionalizaciju ključnih dimenzija ili obrazaca ponašanja koji karakteriziraju pojedini tip ličnosti.

Iako je ideja o ličnosti sklonoj raku vrlo stara, ona je dugo vremena izazivala skepticizam i sporenja. Novije prospektivne studije prilično uvjerljivo pokazuju da je C tip ličnosti značajno povezan s oboljenjima od raka. Meta-analize studija o tim vezama rezultirale su dojmljivom slikom konstelacije crta i stilova suočavanja koji obilježavaju osobe sklone raku. Obrazac ponašanja C tipa ličnosti obuhvaća: nijekanje i potiskivanje emocija (posebice ljutnje), pretjeranu ljubaznost, izbjegavanje konflikata, kontrolu emocionalne ekspresije, strpljivost, niski negativni afektivitet (NA) (kao stanje i kao crta), nisko samopoštovanje te depresivnost i s njom povezanu beznadnost i bespomoćnost. Oboljeli od raka koriste kognitivno i ponašajno izbjegavanje kao strategije suočavanja (Baltrusch i suradnici, 1991).

Neka od nabrojenih obilježja C tipa ličnosti, kao npr. negativni afektivitet (NA), depresivnost, samopoštovanje i stil suočavanja, dobro su operacionalizirani i provjeravani u transverzalnim i longitudinalnim studijama (Watson i Pennebaker, 1989; Contrada i sur., 1990; Cook i Fontaine, 1991; Dixon i Dixon, 1991). Ostala obilježja C tipa ličnosti su manje jednoznačno operacionalizirana. Tako je npr. jedno od ključnih obilježja osoba oboljelih od raka nijekanje i potiskivanje osjećaja i vlastitih potreba. Tragajući za mjerom toga obilježja, pronašli smo i prepoznali skalu za mjerenje *samostišavanja* (*self-silencing*) kao onu koja je potencijalno uporabljiva u navedene svrhe, što se u ovom istraživanju želi provjeriti.

Iako teorija samostišavanja autorice Jack (1991) nije direktno povezana s malignim oboljenjima već je osmišljena kao ključ za objašnjenje ženske ranjivosti na depresiju, cijeli se koncept uklapa u obrazac ponašanja osoba sklonih raku.

Prema autorici, koncept samostišavanja označava kognitivne sheme kreiranja i održavanja sigurnog, intimnog odnosa na način da žena bude pasivna, da zatumljuje svoje osjećaje, mišljenja i djelovanja kako bi zadovoljila potrebe partnera. Samostišavanje doprinosi padu samopoštovanja i osjećaju gubitka identiteta u situacijama kada se žene trebaju vladati u skladu sa shemama koje usmjeravaju feminino društveno ponašanje, a koje su u sukobu s njihovim vlastitim potrebama i željama. Nesposobnost pronalaženja "pravog ja" u odnosu, posljedica je predugog skrivanja iza "maske poželjnosti". Ako osoba temelji svoje samopoštovanje na statusu koji ima u nekom njoj značajnom odnosu, a taj je odnos neautentičan, to rezultira njezinom ranjivosti na depresiju. Pretpostavljalo se da će žene, zbog tradicionalnih spolnih uloga, biti sklonije samostišavanju pa onda i depresivnosti.

Istraživanja nisu potvrdila hipotezu da su žene sklonije samostišavanju od muškaraca. Gratch i sur. (1995), ispitujući studente američkih koledža, nalaze da i žene i muškarci u podjednakoj mjeri koriste samostišavajuća ponašanja. Također, utvrđeno je da muškarci koji su u dugotrajnijoj vezi, izvješćuju o većem samostišavanju od njihovih partnerica (Thompson, 1995; Duarte i Thompson, 1999). Pretpostavka o spolnim razlikama u samostišavanju nije potvrđena zato što, izgleda, suvremeni muškarci i žene podjednako doživljavaju odnos s partnerom kao onaj koji pretpostavlja samostišavanja. Vjerojatno je da nove društvene situacije i promjene u odnosima među spolovima čine sličnijima interpersonalne strategije muškaraca i žena.

Depresivnost je najčešće opisivano psihološko stanje u ranim studijama o ličnosti sklonoj raku (Contrada i sur., 1990). Utvrdilo se da je povećana depresivnost u studentskoj dobi bila povezana s povećanim rizikom smrtnosti od raka 17 godina kasnije. Ta je povezanost postojala i nakon što su kontrolirani ponašajni rizični faktori (upr. pušenje). Ako su se osobe aktivno suočavale s depresivnošću, onda ranija depresivnost nije bila povezana s kasnijim razvojem raka.

Neka istraživanja potvrdila su povezanost samostišavanja i depresivnih simptoma u različitim uzorcima (Carr, Gilroy i Sherman, 1996; Hart i Thompson, 1996; Towill, 1998. – prema Duarte i Thompson, 1999). Međutim i samostišavanje i depresivnost pogoduju razvoju raka jer, svaki na svoj način, doprinose smanjenoj mogućnosti borbe protiv raka. Prema dvosmjernom modelu utjecaja psiholoških faktora na rak (Contrada i sur.1990; slika 1 u prilogu) depresija povećava aktivaciju pituitarno-adrenokortikalnog sustava (PAC), dok bi samostišavanje kao oblik izbjegavanja moglo smanjiti aktivaciju simpatičko-adrenomedularnog sustava (SAM). Na slici 2. prikazuju se mogući

ishodi u ovisnosti o djelovanju ovih sustava. Dvosmjerni model pretpostavlja nezavisni utjecaj depresije i samostišavanja.

Slika 2. Opseg mogućih ishoda raka ovisno o razinama PAC i SAM aktivacije

Vidljivo je da se u ovisnosti o razinama aktivacije PAC i SAM sustava najgori ishodi raka očekuju kod visoke razine PAC i niske razine SAM aktivacije.

Na osnovi spomenutih rezultata o povezanosti suzbijanja i potiskivanja emocija i vlastitih potreba te izbjegavanja konflikata s oboljenjem od raka, može se pretpostaviti da bi oboljele osobe mogle postizati značajno više rezultate na skali samostišavanja nego zdrave osobe. I to ne samo zato što su se one možda i ranije više samostišavale od zdravih osoba nego i stoga što im održavanje stabilnih bliskih odnosa predstavlja resurs za borbu protiv bolesti. Bliski odnosi su obećavajući za dobivanje emocionalne i instrumentalne podrške.

S obzirom na spomenute promjene društvenih odnosa koje mogu objasniti nepostojanje razlika u samostišavanju između muškaraca i žena, moglo bi se pretpostaviti da društvene promjene u smislu jačanja individualizma pogoduju manjoj sklonosti mlađih osoba k samostišavanju jer su mlađe generacije sklonije individualizmu zbog svojih razvojnih značajki kao i zbog liberalnijih odnosa u suvremenim društvima.

Zbog svega navedenog u ovome radu namjeravamo: a) provjeriti psihometrijska svojstva skale samostišavanja; b) ispitati postoje li razlike u samostišavanju između osoba različite dobi i spola te između zdravih i oboljelih od raka; c) provjeriti kakva je povezanost samostišavanja i depresivnih simptoma u uzorku zdravih i u uzorku oboljelih od raka.

Metoda

Ispitanici

Prema našem uvidu, ovo je u nas prva uporaba skale samostišavanja. Radi utvrđivanja njezinih osnovnih psihometrijskih karakteristika, poduzeto je predispitivanje kod 92 ispitanika.

Kriterij uvrštavanja ispitanika bio je dobrovoljnost i da ne boluju od kroničnih tjelesnih ili mentalnih oboljenja. Nakon analize koja je pokazala dobru pouzdanost cjelokupne skale (koeficijent alpha iznosi .89), krenulo se u ispitivanje kojim su obuhvaćene 52 osobe oboljele od raka. Ukupni uzorak iznosio je 144 ispitanika (86 žena i 58 muškaraca). Raspon dobi ispitanika kretao se od 22 do 72 godine. Od toga broja, 32 su bili pacijenti onkološke ambulante u Zadru koji su dolazili na kemoterapiju. Ostalih 20 bilo je prethodno liječeno kemoterapijom, a u trenutku ispitivanja prispjeli su na redovni kontrolni pregled u Institutu za tumore u Zagrebu. Kontrolna skupina od 52 zdrave osobe bila je derivirana iz uzorka preliminarnog ispitivanja tako što su ispitanici kontrolne skupine izjednačeni s ispitanicima eksperimentalne skupine po relevantnim sociodemografskim varijablama (spol, dob, stupanj stručne spreme, bračni status).

Instrumenti

U ispitivanju je primijenjen upitnik koji se sastojao od pitanja kojima su se prikupljali sociodemografski podaci te od nekoliko skala. Za ovaj rad koristit će se podatci prikupljeni pomoću dviju skala:

1. *Skala samostišavanja* (The Silencing the Self Scale, Jack, 1991) sadrži 31 tvrdnju koje opisuju uvjerenja i ponašanja u bliskim odnosima a derivirana je iz longitudinalne studije klinički depresivnih žena. Skala mjeri stupanj do kojeg osobe potvrđuju samostišavajuće misli i djelovanja. Obuhvaća četiri racionalno derivirane subskale: 1. *Samostišavanje* (npr., "U intimnoj vezi ne izražavam svoje osjećaje kad znam da će izazvati neslaganje"); 2. *Briga kao požrtvovnost* (npr., "Brinuti se znači staviti svoje potrebe ispred potreba drugih ljudi"); 3. *Eksternalizirano samoopažanje* (npr., "Sklon sam opažati samog sebe onako kako mislim da me vide drugi ljudi") i 4. *Podijeljeno ja* (npr., "Da bi me moj partner volio, ne otkrivam mu neke stvari o sebi"). Ispitanici procjenjuju stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom na skali Likertova tipa od pet stupnjeva. Rezultati na četiri subskale izvode se odvojeno. Kako subskale međusobno relativno

visoko koreliraju, ukupni se rezultat formira kao linearna kombinacija rezultata na pojedinim česticama cjelovite skale. Viši rezultat znači viši stupanj samostišavanja. Čestice 1, 8, 11, 15 i 21 se obrnuto boduju.

Skala je provjeravana na više uzoraka (studenata, žena iz skloništa za žene, mladih majki ovisnica o kokainu) kao i na različitim uzorcima muškaraca (Jack i Dill, 1992; Thompson, 1995; Duarte i Thompson, 1999).

Skalu je nezavisno prevodilo dvoje profesora psihologije i jedan profesor engleskog jezika uz konzultacije s izvornim govornikom engleskog jezika u slučajevima čestica u kojima nije bilo slaganja među prevoditeljima.

2. *Beckov inventar depresivnosti* (The Beck Depression Inventory, BDI, Beck i sur., 1961) sadrži 21 skupinu od po četiri tvrdnje. One obuhvaćaju karakteristične znake depresije, kao što su pesimizam, poremećaj vitalnih funkcija, osjećaj bespomoćnosti, beznadnost i dr. Za svaki od simptoma navedene su tvrdnje u prvome licu a poredane su od neutralne do one koja ukazuje na teški oblik simptoma (npr., "Ne osjećam se kao promašena osoba", što se označava s 0, do "Osjećam da sam potpuno promašena osoba", što se označava s 3). Ovom skalom nije zahvaćena anksioznost kao simptom. Viši rezultat ukazuje na težu depresivnu simptomatologiju. Usprkos nama poznatim nedostacima ovog inventara, kao što su npr. nedovoljno uravnoteženo skaliranje predloženih odgovora te slabo razlikovanje blažih stupnjeva depresivnosti u nepsihijatrijskoj populaciji, budući da je inventar namijenjen psihijatrijskoj populaciji (Krizmanić i Kolesarić, 1994), taj je instrument odabran zato što je korišten u glavnini istraživanja koja su provjeravala odnos depresije i samostišavanja. U proteklih 25 godina skala je provjeravana na psihijatrijskim i nepsihijatrijskim uzorcima i pokazala se zadovoljavajuće pouzdanom (Contrada i sur., 1990). Prosječne vrijednosti koeficijentata unutarnje konzistencije iznosile su .86 odnosno .81. U istraživanju u našoj zemlji, na odraslim prognanicima i povratnicima, pouzdanost skale (reducirane na 20 čestica) iznosila je .85 (Čavka, 2002). Na podatcima dobivenim u našem istraživanju čestice 13 i 14 odbačene su zbog niskih faktorskih zasićenja i niskih korelacija čestica s ukupnim rezultatom. Nakon njihova odbacivanja pouzdanost skale se neznatno povećala i iznosi .77.

Postupak

Ispitivanje je provedeno individualno, na način da je ispitivač čitao pitanja i upisivao odgovore ispitanika. Trajanje primjene variralo je od 20 minuta u uzorku zdravih do 35 minuta u uzorku bolesnih ispitanika. Zdrave

osobe ispitivane su u njihovim domovima ili na radnim mjestima. Svim ispitanicima je prije primjene dano jasno i kratko objašnjenje cilja ispitivanja. Kod primjene upitnika na pacijentima onkološke ambulante izbjegnuto je imenovanje bolesti jer je medicinsko osoblje upozorilo da neki pacijenti i ne znaju svoju pravu dijagnozu pa je korišten izraz "vaša bolest".

Rezultati i rasprava

Statistička obrada podataka uključila je faktorske analize rezultata na skalama samostišavanja i depresivnosti, analizu varijance i izračunavanje korelacije.

Faktorske analize provedene su na sveukupnom uzorku (N=144) ispitanika. Skala samostišavanja faktorski je analizirana metodom glavnih komponenti (uz kriterij ekstrakcije faktora s vrijednošću karakterističnog korijena većom od jedan i uz Varimax normaliziranu rotaciju). Ta metoda faktorske analize identična je metodi što su je rabili Duarte i Thompson (1999) s čijim rezultatima ćemo usporediti rezultate dobivene u ovom istraživanju. Skala depresivnosti faktorski je analizirana metodom zajedničkih faktora. Analize varijanci i korelacijske analize provedene su na uzorku od 104 ispitanika (52 zdrava i 52 bolesna).

U tablici I (u prilogu) prikazuju se rezultati faktorske analize s četiri zadana faktora cjelovite skale samostišavanja. Konfirmatorna faktorska analiza provedena je zato da bi se provjerila racionalno postavljena struktura skale samostišavanja autorice D. Jack (vidjeti Jack i Dill, 1992). Koliko nam je poznato, do sada su objavljena dva rada u kojima je faktorskom analizom provjeravana faktorska struktura skale samostišavanja (Stevens i Galvin, 1995; Duarte i Thompson, 1999). Iz tablice I (u prilogu) vidi se da četiri interpretabilna faktora objašnjavaju oko 48 posto ukupne varijance. Čestica 1 nema minimalno faktorsko zasićenje od .30 pa će biti odbačena u daljnjoj obradi. Čestica 11 vrlo je blizu zadanom statističkom kriteriju (.294), pa će biti zadržana. Prvim faktorom ("Samostišavanje") koji objašnjava oko 14 posto ukupne varijance, zasićeno je jedanaest čestica. Drugi faktor ("Briga kao požrtvovnost") objašnjava oko 14 posto ukupne varijance a njime je zasićeno sedam čestica. Sedam čestica zasićeno je i trećim faktorom ("Eksternalizirano samoopažanje") koji objašnjava 11 posto ukupne varijance. Četvrti faktor ("Podijeljeno ja") objašnjava 9 posto ukupne varijance i njime je zasićeno šest čestica.

Rezultati dobiveni u ovom istraživanju usporedit će se s rezultatima što su ih dobili Duarte i Thompson te s racionalnom postavkom D. Jack. U tablici 1

prikazuju se naši rezultati, racionalna postavka faktora D. Jack i rezultati Duarte i Thompsna.

Tablica 1. *Prikaz uključenih čestica Skale samostišavanja u racionalno postavljenoj strukturi D. Jack i u faktorima dobivenim u našem i u istraživanju Duarte i Thompson (1999)*

FAKTORI	Rezultati našeg istraživanja	Rezultati istraživanja Duarte i Thompson (1999.)	Racionalna postavka D. Jack
	Redni broj čestica	Redni broj čestica	Redni broj čestica
I. Samostišavanje	2,8,11,14,15,18,20,24,26,29,30	2,8,14,15,18,24,26,30	2,8,14,15,18,20,24,26,30
II. Briga kao požrtvovnost	3,4,9,10,12,13,22	3,4,9,10,12,22,29	1,2,4,9,10,11,12,22,29
III. Eksternalizirano samoopažanje	6,7,16,23,27,28,31	6,7,16,23,27,28,31	6,7,23,27,28,31
IV. Podijeljeno ja	5,13,17,19,21,25	1,5,13,17,19,21,25	5,13,16,17,19,21,25

Usporedbom rezultata dobivenih u našem istraživanju s postavkom D. Jack i s empirijskim rezultatima Duarte i Thompsona može se konstatirati da su dobivena četiri identična faktora. Čestice koje su saturirane s pojedinim od faktora, gotovo su podjednake u našem istraživanju i u istraživanju Duarte i Thompson, a u priličnoj mjeri slične su i racionalnoj postavci D. Jack. U faktoru 1. "Samostišavanje" nalaze se čestice 2, 8, 11, 14, 15, 18, 20, 24, 26, 29 i 30. To se od prijedloga D. Jack razlikuje samo u dvije čestice. Autorica skale u ovaj faktor uvrštava 9 čestica, dok se u faktorskoj soluciji na našim rezultatima tu nalaze još i čestica 11 "Da bih se osjećao(la) dobro, trebam se osjećati nezavisno i dovoljan(na) sam(a) sebi" i čestica 29 "U intimnoj vezi obično ne marim što radimo sve dok je druga osoba sretna". Čestica 11 ne nalazi se u faktoru "Samostišavanje" niti u analizi Duarte i Thompson, jer nema zadovoljavajuće zasićenje niti s jednim od četiriju faktora. Tu česticu Jack pozicionira u faktor "Briga kao požrtvovnost", ali se ta racionalna postavka ne potvrđuje.

U faktoru 2. "Briga kao požrtvovnost" nalaze se čestice 3, 4, 9, 10, 12, 13, 22. U odnosu na prijedlog D. Jack, čestice ovog faktora gotovo su identične s tim da u našoj analizi nema čestice 1 (iz opisanog razloga) niti čestice 29 koja

je zbog nešto većeg zasićenja prvim faktorom u našoj analizi svrstana u taj faktor. Upravo zato što se ova čestice i u analizi Duarte i Thompson nalazi u drugom faktoru (sa zasićenjem od .43), treba njezinu poziciju promijeniti i uključiti je u faktor 2. S obzirom da je ta čestica u našoj analizi zasićena (više od .30) faktorima 1., 2. i 3., čini se da je ona za naše ispitanike višeznačna, dok je za američke ispitanike vjerojatno jednoznačna.

U faktoru 3. "Eksternalizirano samoopažanje" nalaze se čestice 6, 7, 16, 23, 27, 28 i 31. To je potpuno identično rezultatima Duarte i Thompson i vrlo je blizu prijedlogu D. Jack. Razlika između empirijskih rezultata i postavke D. Jack je u čestici 16 koja se u njezinu prijedlogu nalazi u faktoru 4, "Podijeljeno ja". Ta čestica glasi: "Često kad izvana izgledam sretno, osjećam se zapravo ljuto i buntovno". Duarte i Thompson navode da ona mijenja svoju poziciju u ovisnosti o spolu. U uzorku žena ona se nalazi u faktoru 3. dok je u uzorku muškaraca u faktoru 2. Dakle, niti u našoj analizi niti u analizama spomenutih autora ta čestica ne ulazi u faktor 4., kako je to predložila Jack. U našem uzorku ona se nalazi u faktoru "Eksternalizirano samoopažanje" i jedino u tome faktoru ima zadovoljavajuće zasićenje.

Faktor 4. "Podijeljeno ja" objašnjava oko 7 posto varijance, a čine ga čestice 5, 13, 17, 19, 21, 25. Pripadajuće čestice ovog faktora razlikuju se od prijedloga D. Jack samo u čestici 16, čija je nestabilna pozicija u analizama već spomenuta, a od analize spomenutih autora samo u čestici 1, koja je u našem slučaju odbačena a u njihovim analizama se nalazi u faktoru 4. samo u uzorku žena.

Općenito bi se moglo reći da analize podataka dobivenih na našim ispitanicima potvrđuju racionalno postavljenu i empirijski utvrđenu faktorsku strukturu Skale samostišavanja.

Da bi se dobila jedinstvena skala samostišavanja, a zbog umjerenih korelacija između četiriju utvrđenih faktora izvršena je faktorska analiza na zajedničke faktore s jednim zadanim faktorom i analiza čestica. U analizu je uzeto 30 čestica (tablica II. u prilogu). Utvrđeno je da čestica 21 ima vrlo nisko (.16) faktorsko zasićenje, a čestica 24 nisku (.17) korelaciju s ukupnim rezultatom pa su te čestice odbačene. Nakon toga ponovljena je identična analiza čije rezultate prikazuje tablica 2.

Tablica 2. *Rezultati konfirmatorne analize na zajedničke faktore i analize čestica konačne reducirane Skale samostišavanja*

Čestice	r_{IF}	r_{it}
2. U intimnoj vezi ne izražavam svoje osjećaje kad znam da će izazvati neslaganje.	.60	.54
3. Brinuti se znači staviti potrebe drugih ljudi ispred vlastitih potreba.	.50	.45
4. Sebično je smatrati svoje potrebe važnijima od potreba ljudi koje volim.	.51	.45
5. Čini mi se da mi je teže biti ono što jesam kad sam u intimnoj vezi nego kad sam sam(a).	.35	.36
6. Sklon(a) sam prosuđivati sebe onako kako mislim da me vide drugi ljudi.	.48	.47
7. Osjećam se nezadovoljan(na) sam(a) sobom jer bih trebao(la) biti sposoban(na) činiti one stvari za koje se pretpostavlja da su današnji ljudi sposobni.	.38	.39
8. Kad se potrebe i osjećaji mog partnera sukobljavaju s mojima, ja uvijek jasno izražavam svoje potrebe i osjećaje. ®	.69	.64
9. Moja obaveza u bliskoj vezi je usrećiti drugu osobu.	.66	.49
10. Brinuti se znači činiti ono što druga osoba želi, čak i kad ja želim učiniti drugo.	.68	.60
11. Da bih se osjećao(la) dobro, trebam se osjećati nezavisno i dovoljan(na) sam(a) sebi.	.43	.41
12. Jedna od najgorih stvari koje mogu učiniti jest da budem sebičan (na).	.49	.42
13. Osjećam da se moram ponašati na određen način kako bih udovoljio(la) svom partneru.	.60	.58
14. Umjesto da riskiram sukobe u intimnoj vezi, radije neću lijevati ulje na vatru.	.51	.45
15. Razgovaram s partnerom o svojim osjećajima, čak i kad to vodi u probleme i neslaganja. ®	.69	.65
16. Često kad izvana izgledam sretno, osjećam se zapravo ljuto i buntovno.	.23	.26
17. Da bi me moj partner volio, ne otkrivam mu neke stvari o sebi.	.25	.25
18. Kad se potrebe i mišljenja mog partnera sukobljavaju s mojima, obično završi tako da se složim s njim, radije nego da branim vlastito stajalište.	.69	.62
19. Kad sam u intimnoj vezi, gubim osjećaj tko sam.	.28	.31

20. Kad se čini da u vezi ne mogu zadovoljiti neke svoje potrebe, obično shvatim da one ionako nisu bile jako važne.	.54	.49
22. Činiti nešto samo za sebe je sebično.	.51	.42
23. Kad donosim odluke, na mene više utječu tuđa mišljenja i stavovi nego moja vlastita.	.43	.42
25. Osjećam da me moj partner zapravo ne poznaje.	.22	.24
26. Kad se moji i partnerovi osjećaji ne slažu, mislim da je bolje da svoje osjećaje zadržim za sebe.	.73	.66
27. Često se osjećam odgovoran(na) za tuđe osjećaje.	.43	.41
28. Teško mi je znati što ja mislim i osjećam jer provodim mnogo vremena razmišljajući o tome kako se drugi osjećaju.	.39	.39
29. U intimnoj vezi obično ne marim što radimo sve dok je druga osoba sretna.	.60	.56
30. Nastojim zatamiti svoje osjećaje kad mislim da će izazvati probleme u mojim bliskim odnosima.	.75	.69
31. Čini mi se da nikako ne uspijevam zadovoljiti kriterije koje sam sebi postavio(la).	.31	.32
Karakteristični korijen	7.616	
Postotak objašnjene zajedničke varijance	27.20	
Cronbach alpha		.897

® Čestice koje se obrnuto boduju

Iako čestice 16, 17, 19 i 25 nemaju minimalno faktorsko zasićenje od .30, a tri od njih nemaju niti korelaciju s ukupnim rezultatom od .30, čestice su zadržane u reduciranoj verziji skale jer sadržajno ipak pripadaju konstruktumu samostišavanja i stoga što se njihovim izbacivanjem značajno ne mijenja pouzdanost skale tipa unutarnje konzistencije koja iznosi .897. U istraživanju Jack i Dill (1992) ta je pouzdanost iznosila .89, odnosno .86, a u istraživanju Duarte i Thompson (1999) iznosila je .88, odnosno .84.

Izvršena je i faktorska analiza na zajedničke faktore Beckova inventara depresivnosti. Dobivena je jednofaktorska solucija reducirane skale od 19 čestica čiji koeficijent pouzdanosti alpha iznosi .77.

Daljnja statistička obrada izvršena je na rezultatima što su ih 144 ispitanika postigla na reduciranoj Skali samostišavanja i na reduciranoj skali depresivnosti. Ispitanici su prema dobi podijeljeni u tri kategorije: mlađe odraslo doba (<35 g.), srednje odraslo doba (35-54 g.) i starije odraslo doba (>55 g.). Izvršena je dvosmjerna analiza varijance (dob $\times$ spol) rezultata dobivenih pomoću ovih dviju skala. Rezultate prikazuje tablica 3.

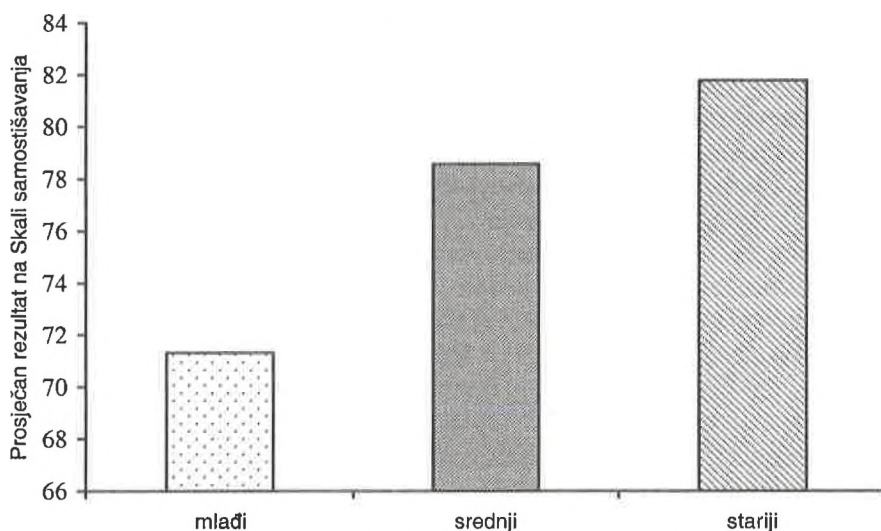
Tablica 3. *Rezultati dvosmjernih analiza varijance na samostišavanje i depresivnost s obzirom na spol i dob na sveukupnom uzorku*

Samostišavanje			
Efekti	df	F	p
Spol	1/133	1.313	.253
Dob	2/133	4.253	.016
Spol$\times$Dob	2/133	.176	.838

Depresivnost			
Efekti	df	F	p
Spol	1/135	.055	.814
Dob	2/135	2.228	.111
Spol$\times$Dob	2/135	.790	.455

Na skali samostišavanja postoji značajna razlika s obzirom na dob između skupine mlađih i skupine starijih ispitanika u smislu da se stariji značajno više samostišavaju od mlađih. Spolne razlike u samostišavanju nisu utvrđene kao ni u nekih drugih istraživača (Gratch i sur., 1995). Veće samostišavanje starijih moglo bi se objasniti generacijskim razlikama u smislu

veće asertivnosti mlade generacije u sve liberalnijem društvenom okruženju. Razlike između studentica i odraslih žena u samostišavanju našle su Jack i Dill (1992) koje te razlike također tumače generacijskim razlikama. Međutim, i dobne promjene koje dovode do funkcionalnog opadanja, mogu voditi k samostišavanju kao vidu priznavanja svojih ograničenja općenito, pa i ograničenja u vezama. Poznato je da se starije osobe s manje ljutnje odnose prema drugima pa i prema oboljelijima, koja su očekivani događaji u starosti.

Slika 3. *Efekt dobi na rezultate na Skali samostišavanja*

Jednosmjernim analizama varijance provjereno je razlikuje li se skupina zdravih i skupina bolesnih u samostišavanju i u depresivnosti. Za samostišavanje prosječna vrijednost rezultata u uzorku zdravih iznosi 73.06, a u uzorku bolesnih 81.69. Dobivena je vrijednost $F=7.740$; $p<.006$. Bolesni se značajno više samostišavaju od zdravih što se i očekivalo. Za depresivnost prosječna vrijednost rezultata u uzorku zdravih iznosi 6.54, a u uzorku bolesnih 10.88. Dobivena vrijednost $F=15.672$; $p<.000$. Prema Baumgart i Oliver (1981) vrijednost prosječnih bodova na skali depresivnosti u skupini zdravih znači nedepresivnost, dok vrijednost prosječnih bodova u skupini bolesnih znači malu depresivnost. Dakle, značajne razlike u prosječnim vrijednostima pokazuju da

su zdravi nedepresivni, a da su bolesni od raka malo depresivni. Veća depresivnost bolesnih od raka nalazi se u brojnim studijama (Conrada i sur., 1990).

Novost u našem istraživanju je utvrđena značajna razlika između bolesnih i zdravih u samostišavanju koja upućuje da je samostišavanje dio ponašanja osoba sklonih raku, iako je konstrukt nastao neovisno od koncepta C tipa ličnosti.

Kako je naše ispitivanje izvršeno na već oboljelima, nije nam bilo moguće saznati jesu li se oboljele osobe i ranije više samostišavale. Da bi se dobio uvid u eventualne razlike u samostišavanju osoba koje se nalaze u različitim fazama liječenja (kemoterapija/ kontrolni pregledi nakon završene kemoterapije), izvršili smo dodatnu analizu koja je pokazala da između tih dviju skupina nema razlike u samostišavanju. Ovaj rezultat ipak upozorava na potencijalnu opasnost po ozdravljenje s obzirom na to da je utvrđena veća stopa ozdravljenja kod osoba koje otvoreno izražavaju svoje osjećaje i koje su asertivnije u vremenu nakon terapije.

Računanje korelacija između samostišavanja i depresivnosti u uzorku zdravih i u uzorku bolesnih posljednji je od zacrtanih koraka obrade podataka ovog istraživanja. *Bodovi zdravih* u skali samostišavanja ($M= 73.06$, $SD=17.42$) značajno koreliraju ($r= .59$; $p<.01$) s bodovima u skali depresivnosti ($M= 6.54$, $SD=5.78$).

Bodovi bolesnih u skali samostišavanja ($M=81.69$, $SD= 13.60$) ne koreliraju značajno ($r = .21$; $p>.05$) s bodovima na skali depresivnosti ($M= 10.88$; $SD=5.41$).

Visina i značajnost koeficijenta korelacije između samostišavanja i depresivnosti slična je visini tih koeficijenata dobivenih u uzorcima različito depresivnih studentica i odraslih žena (Jack i Dill, 1992). Neznačajna korelacija između samostišavanja i depresivnosti u uzorku bolesnih govori u prilog nezavisnog utjecaja depresije i samostišavanja te je sukladno odnosu depresivnosti i emocionalnog izbjegavanja naznačenog u dvosmjernom modelu na slici 1 (u prilogu).

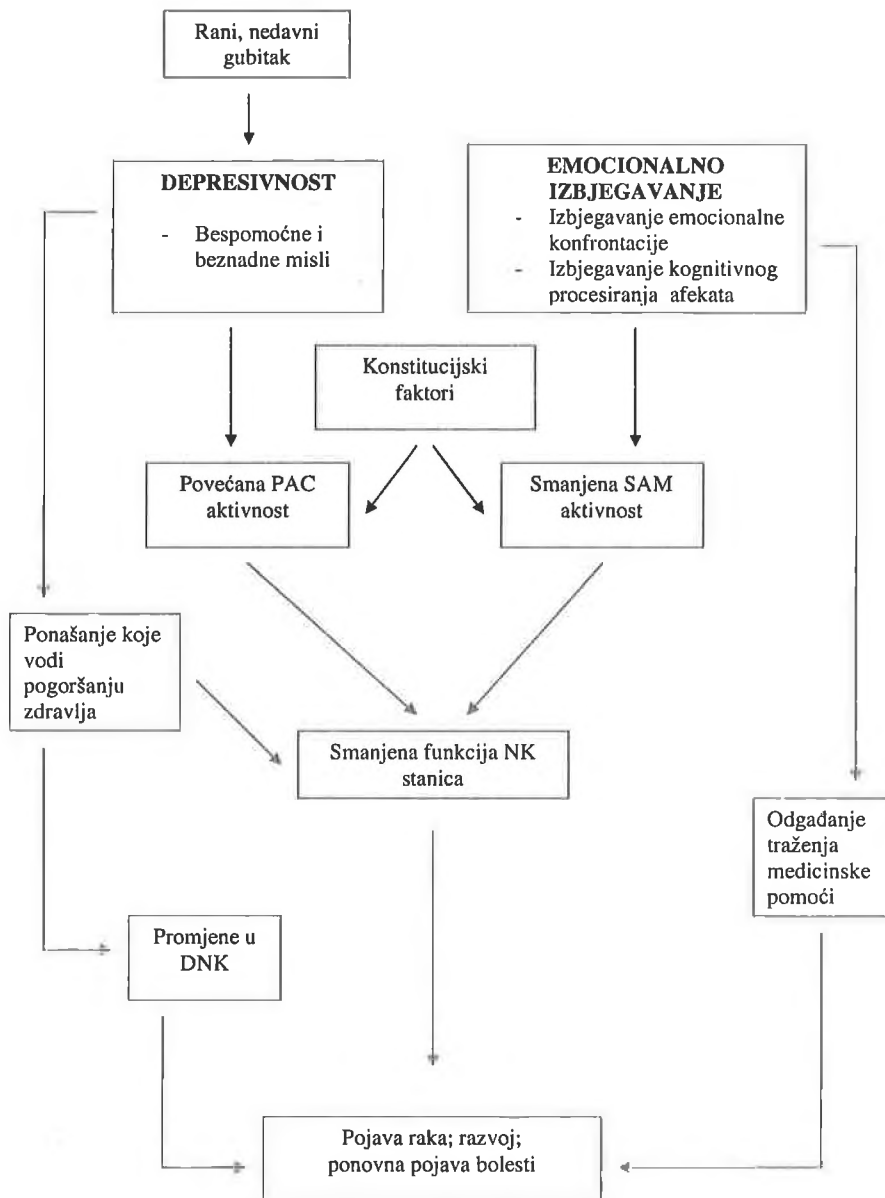
Na osnovi iznesenih rezultata može se zaključiti da je samostišavanje osoba oboljelih od raka značajno više nego samostišavanje zdravih osoba. Posebno važnim čini se nalaz o nepostojanju značajne korelacije samostišavanja i depresivnosti u uzorku osoba oboljelih od raka jer je to suglasno modelu o dvosmjernom utjecaju psiholoških faktora na bolest raka. Koliko nam je poznato, konstrukt samostišavanja kao oblik emocionalnog izbjegavanja po prvi je put korišten u istraživanjima kod osoba oboljelih od raka pa bi trebalo

nastaviti s provjerama je li on doista dio ponašanja osoba sklonih raku. Rezultati provjere Skale samostišavanja ukazuju na njezinu potencijalnu upotrebljivost u takvim istraživanjima. Buduća istraživanja bi trebalo provoditi u razdobljima otkrivanja bolesti i u različitim fazama njenog trajanja.

Literatura

- BALTRUSCH, H. J., STAUGHEL W., TITZE, I. (1991): Stress, cancer and immunity—New developments in biopsychosocial and psychoneuroimmunologie research, *Acta Neurologia*, 13, 315-327.
- BAUMGART, E., OLIVER, J. M. (1981): Sex-ratio and gender differences in an unselected population, *Journal of Clinical Psychology*, 37, 570-574.
- BECK, A. T., WARD, C.H., MENDELSON, M., MOCK, J., ERBAUGH, J. (1961): An inventory for measuring depression, *Archives of General Psychiatry*, 4, 561-571.
- CONTRADA, R. J., LEVENTHAL, H., O'LEARY, A. (1990): Personality and Health, u L. A., PERVIN, (Ed): *Handbook of Personality-Theory and Research*, The Guilford Press, New York, London, str. 638-669.
- COOK, J. S., FONTAINE, K. L. (1991): *Essentials of Mental Health Nursing*, Boston, Addison-Wesley Publishing.
- ČAVKA, M. (2002): Mental health and coping strategies in war and postwar time – a longitudinal study, Zürich, Doktorska disertacija (osobna razmjena).
- DIXON, J. P., DIXON, J. K. (1991): Contradictory tendencies in the perception of life conflicts in persons with cardiovascular disease and persons with cancer, *Personality and Individual Differences*, 12, 791-799.
- DUARTE, L. M., THOMPSON, J. M. (1999): Sex differences in self-silencing, *Psychological Reports*, 85, 145-161.
- GRATCH, L. B., BASSETT, M. E., ALTRA, S.L. (1995): The relationship of gender and ethnicity to self silencing and depression among college students, *Psychology of Women Quarterly*, 19, 509-515.
- JACK, D. C. (1991): *Silencing the self: women and depression*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- JACK, D. C, DILL, D. (1992): The Silencing the Self Scale, *Psychology of Women Quarterly*, 16, 97-106.
- KRIZMANIĆ, M., KOLESARIĆ, V. (1994): *Priručnik za primjenu skale depresije*, Jastrebarsko, Naklada Slap.

- LACKOVIĆ-GRGIN, K., GRGIN, T. (1996): Ličnost u procesu stresa, *Radovi, Razdio filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije*, 35, 69-95.
- STEVENS, H. B., GALVIN, S. L. (1995): Structural findings regarding the Silencing the Self Scale, *Psychological Reports*, 77, 11-17.
- THOMPSON, J. M. (1995): Silencing the self: depressive symptomatology and close relationships, *Psychology of Women Quarterly*, 19, 337-353.
- WATSON, D., PENNEBAKER, J. (1989): Health complaints, stress and distress: exploring the central role of negative affectivity, *Psychological Review*, 96, 234-254.

Slika 1. Dvosmjerni model psihološkog utjecaja na rak (Conrada i sur., 1990, str. 661)

Tablica I. Rezultati konfirmatorne komponentne analize uz Varimax normaliziranu rotaciju cjelovite Skale samostišavanja

Čestice	VRX ₁	VRX ₂	VRX ₃	VRX ₄	h ²
1. Mislim da je najbolje staviti sebe prije drugih jer se nitko drugi neće brinuti o meni. ®	.250	.202	-.125	.181	0,274
2. U intimnoj vezi ne izražavam svoje osjećaje kad znam da će izazvati neslaganje.	.720	.057	.249	.088	0,577
3. Brinuti se znači staviti potrebe drugih ljudi ispred vlastitih potreba.	.123	.677	.072	.053	0,540
4. Sebično je smatrati svoje potrebe važnijima od potreba ljudi koje volim.	.034	.687	.222	-.014	0,613
5. Čini mi se da mi je teže biti ono što jesam kad sam u intimnoj vezi nego kad sam sam(a).	.029	.196	.208	.599	0,543
6. Sklon(a) sam prosuđivati sebe onako kako mislim da me vide drugi ljudi.	.146	.198	.548	.172	0,627
7. Osjećam se nezadovoljan(na) sam(a) sobom jer bih trebao(la) biti sposoban(na) činiti one stvari za koje se pretpostavlja da su današnji ljudi sposobni.	.012	.186	.605	.047	0,480
8. Kad se potrebe i osjećaji mog partnera sukobljavaju s mojima, ja uvijek jasno izražavam svoje potrebe i osjećaje. ®	.560	.340	.292	.099	0,600
9. Moja obveza u bliskoj vezi je usrećiti drugu osobu.	.298	.722	.100	.014	0,726
10. Brinuti se znači činiti ono što druga osoba želi, čak i kad ja želim učiniti drugo.	.305	.701	.157	.047	0,758
11. Da bih se osjećao(la) dobro, trebam se osjećati nezavisno i dovoljan(na) sam(a) sebi. ®	.294	.252	.174	.171	0,348
12. Jedna od najgorih stvari koje mogu učiniti jest da budem sebičan (na).	.243	.707	-.204	.084	0,633
13. Osjećam da se moram ponašati na određen način kako bih udovoljio(la) svom partneru.	.268	.477	.137	.441	0,582
14. Umjesto da riskiram sukobe u intimnoj vezi, radije neću lijevati ulje na vatru.	.619	.245	-.071	.102	0,488
15. Razgovaram s partnerom o svojim osjećajima, čak i kad to vodi u probleme i neslaganja. ®	.511	.349	.330	.142	0,621
16. Često kad izvana izgledam sretno, osjećam se zapravo ljuto i buntovno.	-.182	.130	.581	.101	0,403
17. Da bi me moj partner volio, ne otkrivam mu neke stvari o sebi.	.248	-.065	-.056	.754	0,504

18. Kad se potrebe i mišljenja mog partnera sukobljavaju s mojima, obično završi tako da se složim s njim, radije nego da branim vlastito stajalište.	.686	.277	.204	.031	0,663
19. Kad sam u intimnoj vezi, gubim osjećaj tko sam.	.089	-.095	.257	.730	0,667
20. Kad se čini da u vezi ne mogu zadovoljiti neke svoje potrebe, obično shvatim da one ionako nisu bile jako važne.	.513	.238	.291	-.183	0,572
21. Moj(a) me partner(ica) voli i poštuje onakvu (onakvog) kakva(kakav) jesam. ®	-.123	.034	.184	.607	0,459
22. Činiti nešto samo za sebe je sebično.	.189	.721	.085	-.291	0,646
23. Kad donosim odluke, na mene više utječu tuđa mišljenja i stavovi nego moja vlastita.	.253	.026	.523	.157	0,479
24. Rijetko iskaljujem svoju ljutnju na osobama koje su mi bliske.	.588	-.066	-.199	-.053	0,405
25. Osjećam da me moj partner zapravo ne poznaje.	.006	-.064	.323	.507	0,617
26. Kad se moji i partnerovi osjećaji ne slažu, mislim da je bolje da svoje osjećaje zadržim za sebe.	.682	.352	.221	.012	0,683
27. Često se osjećam odgovoran(na) za tuđe osjećaje.	.229	.060	.542	.120	0,514
28. Teško mi je znati što ja mislim i osjećam jer provodim mnogo vremena razmišljajući o tome kako se drugi osjećaju.	.124	.058	.555	.195	0,458
29. U intimnoj vezi obično ne marim što radimo sve dok je druga osoba sretna.	.390	.349	.348	.101	0,501
30. Nastojim zatomiti svoje osjećaje kad mislim da će izazvati probleme u mojim bliskim odnosima.	.662	.293	.294	.140	0,741
31. Čini mi se da nikako ne uspijevam zadovoljiti kriterije koje sam sebi postavio(la).	.213	-.198	.619	.120	0,412
Karakteristični korijen	4.450	4.269	3.407	2.694	
Postotak objašnjene ukupne varijance	14.35	13.77	10.99	8.69	

® čestice koje se obrnuto bođuju

Tablica II. Rezultati konfirmatorne analize na zajedničke faktore i analize čestica Skale samostišavanja bez prve čestice

Čestice	r_{IF}	r_{It}
2. U intimnoj vezi ne izražavam svoje osjećaje kad znam da će izazvati neslaganje.	.60	.55
3. Brinuti se znači staviti potrebe drugih ljudi ispred vlastitih potreba.	.50	.45
4. Sebično je smatrati svoje potrebe važnijima od potreba ljudi koje volim.	.50	.44
5. Čini mi se da mi je teže biti ono što jesam kad sam u intimnoj vezi nego kad sam sam(a).	.35	.36
6. Sklon(a) sam prosuđivati sebe onako kako mislim da me vide drugi ljudi.	.48	.45
7. Osjećam se nezadovoljan(na) sam(a) sobom jer bih trebao(la) biti sposoban(na) činiti one stvari za koje se pretpostavlja da su današnji ljudi sposobni.	.38	.39
8. Kad se potrebe i osjećaji mog partnera sukobljavaju s mojima, ja uvijek jasno izražavam svoje potrebe i osjećaje. ®	.69	.64
9. Moja obaveza u bliskoj vezi je usrećiti drugu osobu.	.65	.57
10. Brinuti se znači činiti ono što druga osoba želi, čak i kad ja želim učiniti drugo.	.68	.60
11. Da bih se osjećao(la) dobro, trebam se osjećati nezavisno i dovoljan(na) sam(a) sebi. ®	.43	.40
12. Jedna od najgorih stvari koje mogu učiniti jest da budem sebičan (na).	.48	.42
13. Osjećam da se moram ponašati na određen način kako bih udovoljio(la) svom partneru.	.60	.58
14. Umjesto da riskiram sukobe u intimnoj vezi, radije neću lijevati ulje na vatru.	.51	.45
15. Razgovaram s partnerom o svojim osjećajima, čak i kad to vodi u probleme i neslaganja. ®	.69	.65
16. Često kad izvana izgledam sretno, osjećam se zapravo ljuto i buntovno.	.23	.25
17. Da bi me moj partner volio, ne otkrivam mu neke stvari o sebi.	.26	.26
18. Kad se potrebe i mišljenja mog partnera sukobljavaju s mojima, obično završi tako da se složim s njim, radije nego da branim vlastito stajalište.	.69	.62
19. Kad sam u intimnoj vezi, gubim osjećaj tko sam.	.29	.32

20. Kad se čini da u vezi ne mogu zadovoljiti neke svoje potrebe, obično shvatim da one ionako nisu bile jako važne.	.54	.48
21. Moj(a) me partner(ica) voli i poštuje onakvu (onakvog) kakva(kakav) jesam.	.16	.18
22. Činiti nešto samo za sebe je sebično.	.50	.41
23. Kad donosim odluke, na mene više utječu tuđa mišljenja i stavovi nego moja vlastita.	.43	.42
24. Rijetko iskaljujem svoju ljutnju na osobama koje su mi bliske.	.22	.17
25. Osjećam da me moj partner zapravo ne poznaje.	.23	.25
26. Kad se moji i partnerovi osjećaji ne slažu, mislim da je bolje da svoje osjećaje zadržim za sebe.	.73	.67
27. Često se osjećam odgovoran(na) za tuđe osjećaje.	.43	.42
28. Teško mi je znati što ja mislim i osjećam jer provodim mnogo vremena razmišljajući o tome kako se drugi osjećaju.	.39	.39
29. U intimnoj vezi obično ne marim što radimo sve dok je druga osoba sretna.	.61	.57
30. Nastojim zatamiti svoje osjećaje kad mislim da će izazvati probleme u mojim bliskim odnosima.	.75	.70
31. Čini mi se da nikako ne uspijevam zadovoljiti kriterije koje sam sebi postavio(la).	.31	.32
Karakteristični korijen	7.702	
Postotak objašnjene zajedničke varijance	25.67	
Cronbach alpha		.895

® Čestice koje se obrnuto boduju